

A keleti rablópile - *Libelloides macaronius* (Scopoli, 1763) az Alföldön

Ábrahám Levente - Deli Tamás – Jakab Gusztáv - Danyik Tibor

Abstract

***Libelloides macaronius* (Scopoli, 1763) on the Great Hungarian Plain:** *Libelloides macaronius* is a strictly protected species in Hungary. The occurrence of the species has already known from Alpokalja (W Hungary) and Hungarian Mountains including in Mecsek. The new population was detected in the Great Hungarian Plain (SE Hungary) in atypical habitats (*Agrostio-Alopecuretum pratensis*).

Keywords: keleti rablópile (*Libelloides macaronius*), recésszárnyúak (*Neuroptera*), faunisztikai adat (faunistical data), Nagy-Alföld (Great Hungarian Plain).

1. Bevezetés

A *Libelloides macaronius* (SCOPOLI 1763) a Neuroptera rend, Ascalaphidae családjának egyetlen Magyarországon előforduló faja. A *Libelloides longicornis* (LINNAEUS 1764) hazai adata (STEINMANN 1967) tévesen szerepel az irodalomban. A vizsgálatok szerint, a Kárpát-medence egészén csupán ez a faj tenyészik (ASPÖCK ET AL. 1980).

Az imágó rendkívül dekoratív és feltűnő, ezért korábban azt feltételeztük, hogy a faj hazai elterjedési területe már viszonylag jól ismert. A keleti rablópile potenciális hazai élőhelyei az Alpokalján, a Dunántúli-középhegységben és az Északi-középhegységben voltak, a Mecsekből valószínűleg kipusztult (ÁBRAHÁM 2006).

Természetvédelmi szempontból a rovarok között a legmagasabb természetvédelmi oltalomban részesül, fokozottan védett rovar (100/2012. (IX. 28.) VM rendelete). Épp ezért különösen figyelemre méltó és meglepő a faj eddig ismert lelőhelyeitől távol, az Alföld délkeleti, határmenti szikesein az új populációk felfedezése, 2013-ban.

2. Anyag és módszer

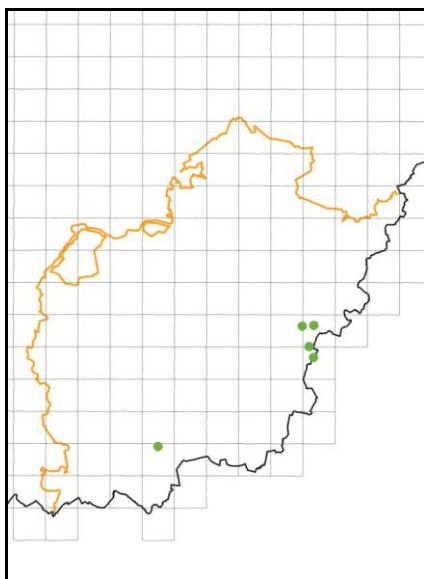
A *Libelloides macaronius* alföldi állományának első észlelését JAKAB GUSZTÁV 2013. 06. 19-én tette, amikor botanikai terepmunkáját végezte Elek-Gyula (Békés megye) közötti gyepmaradványokban. (1. kép) Az első, majd az azt követő, megfigyelt példányok is ecsetpázsitos szikes rét (*Agrostio-Alopecuretum pratensis*) folton tartózkodtak. Mivel a Dél-Tiszántúlon jelentős kiterjedésben található ilyen típusú vegetációs állományok, így felmerült annak a lehetősége, hogy máshol is előfordul a faj. Ezt követően a szerzők szisztematikusan kezdték keresni a keleti rablópile populációit a hasonló jellegű élőhelyeken. (2-4. kép)

A feltűnő mintázatú, fokozottan védett faj példányait, a potenciális élőhelyek egy részének bejárása során, vizuálisan figyeltük meg.

3. Eredmények és értékelés

Faunisztikai adatok:

Gyula: Gyula-Szabadkígyósi gyepek kiemelt jelentőségű természetmegőrzési terület (HUKM20010), degradált löszgyep, EOVSZ 822335; 137954 (1 pld), 2013. 06. 19. (JAKAB); ecsetpázsitos, EOVSZ 821471; 141253 (1 pld), 2013. 06. 22. (JAKAB); **Elek:** Gyula-Szabadkígyósi gyepek kiemelt jelentőségű természetmegőrzési terület (HUKM20010), ecsetpázsitos, EOVSZ 822965; 137858 (1 pld), 2013. 06. 23. (DANYIK & DELI); **Királyhegyes:** Csanádi puszták (Királyhegyesi-pusztá), Vásárhelyi és Csanádi gyepek kiemelt jelentőségű természetmegőrzési terület (HUKM20001), ecsetpázsitos, EOVSZ 775333; 108981 (1 pld), 2013. 07. 04. (DANYIK & DELI); **Gyula:** belterület, Élővíz-csatorna füzes partja, EOVSZ 819188; 147537 (néhány pld), 2013. június vége (FEKETE SZABOLCS); Gyula, Fekete-, Fehér- és Kettős-Körös kiemelt jelentőségű természetmegőrzési terület (HUKM20012), Fehér-Körös gátja, EOVSZ 822772; 147809 (néhány pld), 2013. június vége. **Nagypél (Pilu) Románia:** ecsetpázsitos, EOVSZ 823072; 137895 (5-7 pld), 2013. 06. 23. (DANYIK & DELI);

1. ábra. A *Libelloides macaronius* első alföldi megfigyelési helyei
Figure 1. The first observed sites of *Libelloides macaronius*

A most felfedezett új hazai előfordulások szervesen kapcsolódhatnak az Erdélyi-szigethegység nyugati hegylábi száraz területein több lelőhelyről már kimutatott populációkhoz (KIS ET AL. 1970).

Az elterjedési adatai alapján a *Libelloides macaronius* tipikus élőhelyei hazánkban elsősorban sziklagyepekben (*Stipo-Festucetalia pallentis*) és a szubmediterrán száraz, félszáraz gyepekben (*Brometalia erecti*) található. Ezek a fátlan élőhelyek elsősorban edafikus okok miatt alakultak ki mészkő, dolomit, lösz, pannon agyag és vulkanikus eredetű kőzeteken.

A faj élőhelyén alapvetően nem is a vegetáció összetételnek, hanem a növényzet szerkezetének van kifejezett jelentősége. A potenciálisan megfelelő cönózisokról is hiányozhat a faj, ha az átlagos vegetáció magasságból (max. 20 cm) kiemelkedő tereptárgyak hiányoznak. Ezek lehetnek fűszálak, elszáradt kórók, bokrok stb., amelyek mind a petéhez, mind az éjszakai pihenéshez feltétlenül szükségesek.

Az Alföldön megfigyelt imágók többsége a nyárra kiszáradó ecsetpázsit (*Alopecurus pratensis*) dominálta vegetációhoz ragaszkodott. A Dél-Tiszántúlon az ecsetpázsitosok, szikes mocsárrétek vagy hullámtéri mocsárrétek formájában alkotnak nagy kiterjedésű állományokat. Mivel a faj számára a növényzet struktúrájának magas, viszonylag ritkán álló szálfüves megjelenése a meghatározó, így nagy valószínűséggel a gátakon nagy tömegben tenyésző franciaperje is megfelelő számára. Erre utalnak FEKETE SZABOLCS megfigyelései Fehér-Körös gátjának Gyula melletti szakaszán.

Az alföldi élőhelyei nem tartoznak az irodalomban általánosan leírtak közé. Szintén nem számítanak tipikusnak az őrségi élőhelyei sem, ahol részben kiszáradó képerjés lápréteken (*Succiso-Molinietum coeruleae*) tenyészik a faj. Hasonlót figyeltünk meg Iránban az Elburz-hegységben, ahol szintén erősen nedves láprétekhez kötődtek előfordulásai.

Az imágók rajzása hazánkban még kedvező időjárású években sem kezdődik el június elejénél előbb és elhúzódik augusztus első dekádjáig. Az imágók élettartama kb. 2-3 hét. Az imágók rendkívül jól repülnek, nappal aktív predátorok. Az éjszakát az élőhely átlagos fűmagasságából kiemelkedő fűszálakon töltik általában egyesével, de kedvelik a kisebb elszáradó bokrok kinyúló ágai nyújtotta pihenőhelyet is. Nyugalmi helyzetben szárnyaikat háztétyszerűen a testük fölé helyezik, lábaikkal átkarolva a fűszálat, hosszú csápjuk előre mered. A reggeli napsugárzás hatására testüket kissé kelet felé fordítják, hogy a direkt napsugárzás felmelegítse testüket. A nászrepülés és a pázás után a megtermékenyített nőstények petéiket élőhelyeiken kb. 30-100 cm magasságúra kinyúló fűszálakra két sorban helyezik el a fűszálak ellentétes oldalán, 30-60 cm-es magasságban.

4. Természetvédelmi megjegyzések

A *Libelloides* genusz fajainak többsége európai elterjedésű (ASPÖCK ET AL. 1980), ezért természetvédelmük minden európai nemzet számára egyaránt fontos. Európa valamennyi országában - Spanyolországtól - Görögorszáig, Olaszországtól-Németorszáig - védettek és a nemzeti Vörös Könyvekben szerepelnek.

A *Libelloides macaronius* Kelet-Ausztriában, Észak-Olaszországban éri el areájának nyugati határát, az északi határ pedig Erdélyben, Kelet-Csehországban és Észak-Magyarországon húzódik. Elterjedésének középpontjában a mediterrán száraz sziklagyepekben, a nem túl száraz macchia bozótokban néhol tömegesen fordul elő. Elterjedési területének peremvidékén azonban populációi megritkulnak, kifejezetten szórványossá válnak, ezért a környező országokban ennek megfelelően változik természetvédelmi megítélésük is. Ausztriában és Szlovákiában aktuálisan veszélyeztetett faj, a hazai faunában a potenciálisan veszélyeztetett fajok közé sorolható.

Mivel a keleti rablópille egy meglehetősen impozáns kinézetű, nagyméretű, feltűnő rovarfaj, az élőhelyhez való hűsége, karakterfaj jellege és nem utolsósorban a faj ritkasága egyaránt indokolja a faj védelmét. Hazai populációi az elterjedési területének szegélyén szétszórva szigetszerűen helyezkednek el, ami fokozza a faj természetvédelmi prioritását.

E faj kifejezetten érzékeny a vegetáció szerkezeti változásokra, ezért első helyen veszélyeztető tényezőként ezt kell megjelölnünk. A száraz gyepek produktivitása kicsi, fokozott veszélyt jelent az élőhely degradálódásában a túllegeltetés, amely az Alföld peremi, új élőhelyein is aktuális

probléma. Ennek hatására a vegetáció túl alacsonyan lesz, ami miatt megszűnhetnek a faj petéző és éjszakai pihenőhelyei (ÁBRAHÁM ET AMBRUS 2004). A száraz gyepterületeken általános veszélyforrás lehet a tűz is.

A szikes rétek jelentős részét minden évben kaszálják, általában a rajzási időszak elején. Emiatt fel kell mérni a meglévő populációkat és a legfontosabbnak ítélt lelőhelyeken elő kell írni a sávos kaszálást, hogy az imágók minden évben találjanak olyan hosszú szálú füves részeket, ahol pihenni, párzani és petézni tudnak. Ugyanilyen kímélendő állományokat kell kijelölni a legelt gyepeken is.

5. Irodalom

- A vidékfejlesztési miniszter 100/2012. (IX. 28.) VM rendelete a védett és a fokozottan védett növény- és állatfajokról, a fokozottan védett barlangok köréről, valamint az Európai Közösségben természetvédelmi szempontból jelentős növény- és állatfajok közzétételéről szóló 13/2001. (V. 9.) KöM rendelet és a növényvédelmi tevékenységről szóló 43/2010. (IV. 23.) FVM rendelet módosításáról MAGYAR KÖZLÖNY • 2012. évi 128. szám 20950
- ASPÖCK, H.; ASPÖCK, U.; HÖLZEL, H. (1980): Die Neuropteren Europas. 2 vols. - *Goecke and Evers, Krefeld, West Germany*, 495; 355 pp.
- ÁBRAHÁM L. (2006): A Mecsek recésszárnyú-alkatú (*Neuropterida*) faunája. In: Fazekas, I. (ed.). Mecsek Állatvilága I. - *Folia Comloensis*, 15: 201-218.
- ÁBRAHÁM L., - AMBRUS A. (2004): A Nemzeti Biodiverzitás – monitorozó Rendszer keretében a rablópille monitorozását megelőző adatgyűjtés, értékelés valamint a korábbi protokoll felülvizsgálata – *TVH Kutatási jelentés*, pp. 1-15.
- KIS, B.; NAGLER, C.; MÁNDRU, C. (1970): Insecta: Neuroptera (*Planipennia*). - *Fauna Republicii Socialiste România*, 8(6): 1-343.
- STEINMANN H. (1967): Tevenyakú fátyolkák, Vízifátyolkák, Recésszárnyúak és Csőrös rovarok (Raphidioptera, Megaloptera, Neuroptera és Mecoptera). - *Fauna Hungariae*, 82:1-[204] + [1]-3.

Authors' addresses:

Ábrahám Levente
Rippl-Rónai Múzeum
H-7400 Kaposvár
Fő u. 101.
E-mail: labraham@smmi.hu

Jakab Gusztáv
Szent István Egyetem
Gazdasági, Agrár- és Egészségtudományi Kar,
Tessedik Campus
H-5540 Szarvas
Szabadság u. 1-3.
E-mail: cembra@freemail.hu

Deli Tamás
Munkácsy Mihály Múzeum
H-5600 Békéscsaba
Széchenyi u. 9.
E-mail: deli@bmmi.hu

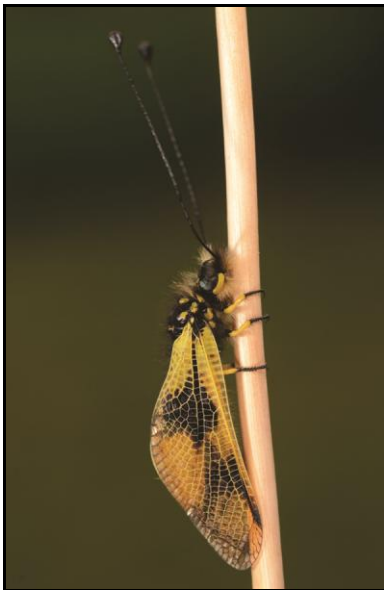
Danyik Tibor
Herman Ottó Intézet
H- 1223 Budapest
Park u. 2.

1.kép. Az első keleti rablópille (*Libelloides macaronius*) fotó az Alföldről (Fotó: Jakab Gusztáv)
Picture 1. The first photo of *Libelloides macaronius*

2.kép. Keleti rablópille nőstény (Fotó: Deli Tamás)
Picture 2. Female *Libelloides macaronius*

3-4. kép. Keleti rablópille hím (Fotó: Deli Tamás)
Picture 3-4. Male *Libelloides macaronius*